

EMBERI SZINJÁTÉK.

Regény.

SZIRMAI hamis páthoszával szavalta az utolsó mondatot, látszott, hogy nagyszerűen mulat, örül az agyafurtságának s szokatlan kamaszos jókedv izgett benne. Semmi sem tudta úgy kihozni a szomorúságából, mintha átlátott valakinek a huncutságán. Ez volt a gyengéje. De Zoltán türelmetlenül intett.

— Eh, ez nem tréfa. Egész határozottan állítod, hogy ez a Szirmai szimulál?

— Szirmai? Seefeld a neve . . . Hogy szimulál-e? Fölhívtam a híres szemorvost. Pokolba kívánt Pier delle Vignével együtt. Ők maguk telefonáltak, ráismertem a kísézője hangjára. Azt hiszem, nem is rokona, hanem az apja, ugyanolyan vakond szeme van. Hihetetlen naiv kivitelű család, legalább húsz helyen sántít. Amilyen bonyolult, olyan naiv. Azt kell hinnem, hogy nem gondolták át jól. Nem volt idejük rá . . . Ez a feltevés őt magát is elkomolyította kissé, Zoltánra nézett és észrevette az idegességét. — Szirmai? Miért nevezed őt Szirmainak? Én nem használtam a nevét. Szirmai! De hisz ez a te győri röpiratos barátod.

— Csak nem a népbiztos helyettes Szirmai, jegyezte meg Kósa. Én elméletben szeretem a forradalmárokat, de ez túrhetetlen fráter volt. Kantáros agyú, csak ezt mondhatom rá, kantáros agyú.

— Az Estben olvasom, ütődött meg Behr, hogy kommunisták bujkálnak Budapesten. Egyet már elfogtak; órák kérdése s a többi is hurokra kerül.

— Szirmai, vagy nem Szirmai? fordult szembe Zoltánnal Bálint. — Hiszen te láttad.

Zoltán elfordította az arcát, tovább járt föl-alá. A helyzet tiszta volt.

— Értesíteni kell a rendőrséget, pattant föl Laci. Még ti égetitek oda az ujjatokat.

— Ez a Szirmai utálatos fráter, pattant föl Kósa, de én azért nem jelenteném fel. Ez érzés dolga, én nem jelenteném föl.

— Ők tüzet lopnak a házhéjunk alá s mi hagyjuk, tüzeskedett Laci. Állampolgári kötelességünk.

— Füttyülök arra az államra, amely ilyen kötelességeket szab ki. S hátha neki van igazá. Mért ne lenne őneki igazá. Én különben is minden hajtóvadászaton a nyúl pártján vagyok.

— A legegyszerűbb: nem venni fel, diplomatikusodott Alfréd. Barátom maga szimulál, kívül tágasabb. Kiszolgáltatni valakit, lehet

helyes, de végül is nem finom. Nem adtad rendőrkézre, de nem is rejtetted el; ő is úszik és te is. Igaz? Sőt, ő talán nem is úszik, hisz hallottad, hogy szorul a hurok. Így Horváth Laci állampolgári kötelessége is jóllakik s a tisztesség is megmarad.

— A káposzta megmarad, de Szirmai nem, pattant föl Kósa. Ez kézmosás, ez pilátuskodó kézmosás. Akkor inkább kiadni. Vagy a hajtókkal vagyunk, vagy a nyúllal.

— Vagy az állammal, vagy a gyujtogatóval, dacoskodott Laci.

— De itt egyáltalán nem ez a kérdés, pattant föl Zoltán majdnem vadul.

— De igenis ez, makacskodott Horváth Laci.

— De nem ez, ha mondom, egyáltalán nem ez, ezt csak nem lehet így fogni fel?

— Várjunk, várjunk, ne kapjunk hajba, csillapította őket Bálint, akinek legtöbb oka lett volna az izgalomra, hiszen az ő állására ment a játék. Már leszállt benne az irodabeli jelenet láza, legyőzte furfangosságára örömét, de mint lappangó optimizmus, még benne volt ennek az örömmnek az alja, azt hitte, talál megoldást. Zoltán izgatottságát túlzottnak találta s még nem ocsudott rá a helyzetben rejlő erkölcsi dilemmára. — Meg kell kérdeni Pier delle Vignét is. Hátha lesz egy értelmes szava. Végre is illene, hogy legyen.

— Azt lesd, morogta Kósa, nem olyan fráter az.

— Hátha! Meg kell adni az alkalmat neki... fölállt és kikiáltott a folyosóra. Károly! Az ápoló csodálkozva vette tudomásul, hogy az alorvosi magánlakásba kell hoznia a beteget. Zoltán önfeledten ágált a szoba közepén, látszott, hogy kiakarja használni azt a néhány percet, amíg Szirmai ideér.

— Az én unokabátyám is belekeveredett a kommünbe. Paraszt ember, akkor tért haza a fogságból s mindjárt direktor lett. A kommün után megszökött, bozótban, kukoricásban bujdosott, nyers kukoricát evett. Egyik este nem bírta tovább, belopódzott hozzánk. Én az előző nap jöttem meg Olaszországból. Kinn diskurálunk a konyhán a szüleimmel, egyszer csak kop, zörgetnek. Az apám kinyit. A bátyám könyörög. A szeme... nem azokat a szemeket nem lehet elfelejteni. Egy falat kenyeret, csak egy falat kenyeret.

— Ez egész más, förmedt közbe Laci. Egy megtévesztett szegény paraszt, az más.

— És rokon, jegyezte meg Alfréd, akit feszélyezett a helyzet, szeretett volna otthon ülni a legényszobájában, s Warrensné lelki alkatán tündönni.

— Mindenki rokon, vetette oda Zoltán. Majd szinte vizionálva: Pusztulj innét, pusztulj innét, kiáltotta az apám. Megfenyegette, hogy csendőrt hív. Én láttam másnap ezt az embert, amikor elfogták. Megmegcsuklott a lába, vánszorgott, mint egy ellőtt állat s vénasszonyok rázták rá az öklüket. De mi volt ez a vánszorgás ahhoz a másik ván-

szorgáshoz képest, amellyel a rokona ajtaja elől eltámolyodott. Vannak az emberi szívben kétségbeesett várakozások, amelyeket nem szabad meggyalázni.

Kongó léptek és kongó szavalat közeledett a folyóson. Az ápoló betaszította az ajtót s ott állt Szirmai csikos ruhában. Mereven nézett előre s tétován imbolygatta a kezét. Az ápoló visszahuzódott, Szirmai előbbre jött.

— Hol a fal, kiáltotta, amelyen szétloccsantsam a fejem. Én méreghez nem nyultam és hűségemben . . .

Abban a pillanatban, amikor belépett, Zoltán az ablaknál állt, oldalvást felé. Szirmai apró szemei egyszerre csak még beljebb szaladtak pufók arcába, tapogató keze leesett, hűség frázisa a torkába ragadt. Zoltán arccal fordult felé. Kifejezhetetlen borzalom, majd kétségbeesett reménykedés villant át a szakállas arcon : talán nem ismer meg. Aztán azt a reményt is bevonta egy ónos szürkesség. Most már nem vak, mint megszorított vad néz körül ; egy székben Kósa, ezt is ismeri. Az ő arca is megrándul, akár a Kósáé.

Ettől az arcrángástól Kósa vörös lesz, kanyarófeltokban üt ki az arcán a zavar, valamint dadog és fölugrik : — bocsánat ez nem nekem való s kabát, kalap nélkül rohan ki, hallani, hogy a lépcsőház felé tart, aztán visszafordul s az ajtó előtt konganak a strázsáló lépései. Zoltán maga is remeg és szégyenkezik. Magáért vagy Szirmaiért? Ez megint olyan, mint az úr-koldus, vagy bolond egészséges viszony. Bűnös és bíró : ezt a szerepet rösteli? Vagy egyszerűen Szirmaiért szégyenkezik, aki itt áll az ő Pirrandelló travesztiájával s betanult hetyke szavaival, amelyeket hónapok óta tart készen arra az estre, ha elfogják s amelyek most mégse találnak az ajkaira. Zoltán nem érti magát : a térde reszket, ő maga a bűnös. Judás, vagy Szirmai? Maga se tudja mért, de mintha ő volna a bűnös. Behr a könyvszekrény üvegén át Paul Claudel öt ódájának a címlapját nézegeti s Horváth Laci is nehezen markolja az államhűségét.

— Nézze kedves Pier delle Vigne, szólalt meg Bálint sötétkomolyan. Talán csak most, a barátai zavarán, a Kósa dadogásán át ocsudott rá a helyzet látens tartalmára, de most egész teljességében ráocsudott. — Van itt a kórházban egy derék segédorvos, az apja diósgyőri vasmunkás, tehát az ön elvbarátai közül való. Ez a munkás szombat este otthon maradt a korcsmából s nem ment el a vasárnap délelőtti kuglira sem, csakhogy a fia ebbe a házba bejusson és itt doktor úrnak szólítsák. Ez a fiú nem lángész, de pontosan adja az injekciókat s ha apa lesz, lelkiismeretesen adja a fiókái csőrébe a mindennapit. Pirandellót azonban nem ismeri s ha ő előtte regél II. Frigyes három fiáról, ő ugyanolyan nyugodtan oda kalligrafálja az ön kórtörténete fölé a dementia praecoxot, mint minden más beteg kórtörténete fölé, aki, badarságokat fecseg. Talán még a főorvosnak sem mutatja be, annyira biztos a diagnózis. S három nap mulva jön a rendőrség s szegény Hrabán

kolléga örökre nevetséges, olyan nevetséges, hogy még az öreg apjának is jut a közhumorból, aki pedig most büszke nosztalgiával gondol az elmulasztott kilenc báb dobásokra s a korsó sörök százaira. Én úgy gondolom, nincs az az eszme, amelyért Seefeldnek nevezsem magam, ha Szirmainak hívnak. Hazugságot, bujkálást és vért egy eszme sem ér meg. Nem is lehet jó eszme, amelyik kívánja. De ez az ön dolga s a kardé, amely ellen kardot fogott. S ha cinkosai vannak, az a cinkosai és a rendőrség dolga. De mért keveri bele a jámbor Hrabánt?

Szirmai lágyabb dalt hallott, mint amilyet várt s rádúrálta magát a készenlétben tartott szavaira. De a hangja nem bírta el a szavai hetykeségét, összeroppant, mint beteg teherhordó. A hetykeségből könnyörgés lett.

— Ki vagyok szolgáltatva az alorvos úrnak. Ha úgy hiszi, hogy a rendőrség pártjára kell állnia s nem az enyévre, tessék . . .

Laci elbiggyesztette a száját.

— Az emberek azért vakmerők, jegyezte meg gúnyosan Alfréd, mert nem hisznek a tűzben, amellyel játszanak. Minél közelebb vannak hozzá, annál kevésbé hisznek.

Szirmai látta, hogy itt senki sem ugrik rá s tovább bátorodott.

— Ám álljanak a polgári társadalom kopói közé, engem széttephetnek, de újak fognak jönni. Aki kardot ránt, kard által vész el? De mégis csak van kard és kard között különbség. Én a munkás milliókért harcolok . . .

— Hagyja már abba, fakadt ki Zoltán. Azt hiszi, ami szemünkben is van egy vörös mindenség és egy fehér, mint a magukéban. Egyáltalán nem erről van szó. Itt van ön, ha elfogják, öt, tíz esetleg tizenöt évet kap. Ön azonban nem óhajtott ennyit ülni s szorultságában ide menekült. Be akart csapni minket s nem sikerült. Most itt áll pőrén, hencegő frázisokkal s reszkető várakozással. Nos, bevallom, én önt bűnösnek tartom. S ha az Isten a világ egyik bűnét nekem ajándékozná, én az önét gyomlálnám ki az emberiségből. Bombás megváltók . . . (Majd észrevevé, hogy nem egyenerejűek s nincs helye a vitának.) Különbben nem is erről van szó, idejött és megakarja osztani velünk a félelmet és szorultságát. S mi orgazdái leszünk az ön bűnének. Nem tehetünk mást, orgazdái leszünk. Először, mert két dolog közt kell választanunk s a másikat nagyon könnyű volna választani, másodsor, ha mi most becsapjuk az ön letagadt, de annál kétségbeesettebb várakozását, önnek vége van. Nem a börtön . . . Máskép van vége. Lehet, hogy holnap úgyis kisül minden. Az is lehet, hogy ön megmenekül s marad a régi Szirmai. Esetleg ártatlan embereket ölet le, az is lehet. Mind ez azonban nem ok rá, hogy mi most meg ne osztozzunk önnel. Meg kell osztoznunk a szorultságán.

— Zoltán, magában mindig megvolt a hajlam erre a fajta burzsuj érzélgősségre, jegyezte meg Szirmai arcátlanul. Nyeregben volt; megnyargalta a «perverz» lelkiismeretüket. — Az alorvos úr persze prakti-

kusabb fajta, már a származása is praktikusabb, bizonyára lesz megjegyzése erre a nagylelkűségére.

Az alorvos elérte ezt a hivatkozást a származására. Ez is egy összekulcsolt kéz volt, amelyet be kellett földni hencegő szavakkal, hogy az önérzet idővel hivatkozassék rájuk. Mennyire szégyelte ezt a Szirmai! Ha ráijesztenek, talán összeesik s a cipőjét csókolja. De fölbátorították s pökhendiskedik.

— Ez a ház úgyis valami azilum féle, mondta csendesen. Nem ön az első, aki ideszökött a büntetés elől. Én nem zavarom el önt innét Pier delle Vigne és nem is árulom el. De ki kell jelentenem, hogy nem értek egyet önnel.

A támadt csöndben szinte érezni lehetett a vélemények kereszteződését. Odakint Kósa léptei állhatatosan kongatták a folyosót.

Amikor egyedül maradtak, Zoltán kissé zavartan állt a barátja elé: — Bocsáss meg, nagyon is könnyelműen és nagyon is nagy terhet írtam a kontódra.

Bálint elmosolyodott: — Teljesen igazad volt, köszönöm neked, — de a tekintetét elfordította s a mosolyában szomorúság és elégedetlenség settenkedett. Talán még sem tartotta egész helyénvalónak, hogy ez a Pier delle Vigne besétáljon a közös kórterembe s ő holnap egy Szirmaival a hátában álljon a kórорvosa elé. Értette Zoltánt, de a lelkiismerete nem tudta követni. Más nem tehetett, de ezt sem tehetette hittel.

Zoltán az alorvos elfordított tekintetén át értette meg, hogy ez a helyes emberi álláspont újfajta magány az emberek közt. Ő velük lehet, de ők nem lesznek vele. Maga fog jelentkezni! Maga fog jelentkezni, reménykedte a forró arcára szorított párnáiba s olyan boldog volt, mint soha.

Zoltán csalódott. Szirmai nem jelentette föl magát, ellenben megszökött. Másnap az ebédkiosztásnál már nem volt sehoh. Senki sem értette, hogy történt. Külső segítségről, ápolók lepénzeléséről rebesgettek. Annyi bizonyos, hogy alig egy órával később megjelentek a detektívek; Szirmai azonban illaberek, nem volt sehoh. Sem a kórházban, sem a pályaudvarokon, sehoh az országban. Zoltán később sokszor eltűnődött; mért szökött el? Megorrontotta a veszélyt, vagy nem bízott bennük, vagy talán mégis föltámadt benne a frázisok alatt a kiirihatatlan szemérem?

Bálintnak azonban mennie kellett. A főorvos úgy viselkedett, ahogy ilyenkor egy derék föllebbvaló viselkedni szokott: kitéssékeltte a rendőri vizsgálatot. Szirmai megtévesztően szimulált s ők különben sem kérdezték ki még alaposan. Bálintot azonban három szóval kivégezte. Tehette. Az alorvos Sironkai előtt is célzott rá, hogy ez a Pier delle Vigne szimuláns, sőt még mulatott is a segédorvos hiszékenységén. Az ápoló is fecsegett valamit. Mért citálta Bálint Szirmai az alorvosi szobába? A Sorbonne-sipka megnyugodhatott, Sironkai érdemei elérték az alorvosi rang első tekintélygrádusát.

Zoltán magára maradt a tarka házban.

II.

Pier delle Vigne exkancellár és közel hétszáz éves halott létére igazán nem remélhette, hogy akár az egész emberiség együttvéve annyit veszködjék vele, mint Zoltán a Bálint bukását követő napokban. Boda Zoltán kifejtette álláspontját az emberi szívben lakó várakozásokról és a férfiosztály betegeinek meglehetett az az örömük, hogy Frigyes vak kancellárja huszonnégy órán át ott bötorkált köztük s kereste a falat, amelyen csalódott homlokát összetörje. De a férfiosztály betegei nem sokat hederítettek erre a kancellárra. Köztük a Napoleonok, Pasteurok és Beethovenek mindennaposak s egy abszolút uralkodó elcsapott szolgálja nem az az ember, aki a tarka házban imponálni tud.

De akkor mi szükség volt az emberi várakozásokról szóló fejtegetésre? Az elinált Szirmai bizonyára tanulságos előadást tarthat farkasréti kalandjáról. «A perverz, polgári lelkiismeretükön át kell őket megrohanni», magyarázza a máriahilfi vendéglő tormásvirstlije fölött. De ezért állt Zoltán a sarkára? Szirmai a markába röhög, Bálint állástalan s ő maga oly tétován jár-kél a tarka házban, hogy a léghuzat is kiröpítheti.

Sőt nagy vigasztalanságában talán ép az volt az egyetlen vigasza, hogy ő is ki fog repülni, ha ma nem, holnap, de kiröpül. Az emberi szív várakozása azt parancsolja, hogy a lógó szikla alá állj, mondta ő Bálintnak. A szikla leszakadt, s most úgy illene, hogy egy félreugró kő az ő fejét is beszakítsa egy kicsit.

Kiszínezte Bálint karrierjét. Mi lesz belőle, ha a kórházban marad? Az adjunktusi, főorvosi, sőt magántanári titulusok olyan ellenállhatatlanul ágasbogasodtak egymás fölé, mint amilyen derékbavágottan hevert ez a karrier a Pier delle Vigne fejszecsapása után. Ha legalább őt is kitiltanák Magyarország minden egyeteméről. Még mindig nem veszene annyit, mint Bálint s ha veszene is, az ő perverz lelkiismeretét csiklandozták azok a várakozások.

Époly képtelen volt újra érezni akkori igazát, amilyen képtelen volt akkor az igazában kételkedni. Bálint katasztrófáján át látta önmaga szerepét s csak azért nem szökött meg a kórházból, mert remélte, hogy kilöketése megalázó körülmények közt fog lefolyni. A barátomat kibuktattam az állásából. Melyik mentség nem nevetséges e tény előtt. Mondhatná, hogy nem tehetett másképp, de ez olyan, mint aki gavalléria rohamában a más zsebébe nyúl. «Végre is felnőtt ember.» De ez léha érv s nem Zoltán ajkára való. Egyáltalán mentegetheti-e magát az ember az önváddal szemben? Minden érzés korlátlanságra tör. Egyszínű festők ők, pirosra, kékre, vagy feketére szeretnék festeni a világot. De ha egyszínűek is, ott az értelem, az azért van, hogy megcsillantsa előtünk a világ sokféle, szívérványszínét. Az önváddal szemben azonban az értelem is tehetetlen.

Engem is kidobnak, ez ha nem is igazol, de legalább ment, annál

inkább ment, minél alaposabb a kidobás. «Kollega úr, még mindig itt lebzsel? Talán Kun Bélát akarja beprotezsálni.» Ezt Sironkai mondhatná. Zoltán hátán végigszaladt a gyönyörűség, ha Sironkaira, erre az elképzelt mondatára és gégemetsző mosolyára gondolt. Az se volna kutya, ha a főorvos kiáltana ki az irodából: «Ezeket a minden lében kanál embereket ne lássam itt többet». A főorvos persze más jellem és nem mond ilyet, de Zoltán azzal is vezekelt, ha ezt a jelenetet elképzelte.

Az élet azonban a meglepetések bozótja. A bennünk támadó helyzetképek úgy viszonylanak a valódi helyzetekhez, mint a wertheimzárról alkotott fogalmunk a valódi wertheimzárhoz. A kipottyant alorvos Zoltán helyzetképében végleg elesett ember s a tulajdon nyaka fölött függő bárd egyszersmind lezuhant bárd is. Zoltán helyzetképe nem ismeri azokat az erőket, amelyek a lepottyant alorvost föltámasztják és a bárdot visszaparancsolják. Ilyen erők azonban vannak s ép azért vannak, mert a valódi wertheimzár bonyolultabb a lelkünkben lévő wertheimzárnál. A halott alorvosok például többnyire feltámadnak, olykor mint magán, olykor mint szanatóriumi orvosok, s nem minden metamorfózis árt a karriernek. Sőt kiderült, hogy ebben a világban egész sereg olyan erő tolong amely csak arra les, hogy ez az alorvos a Farkasrétről kicsöpöngjen. Apai, unokafivéri, tanácsnoki, hitközségi, sőt főrendiházi és egyetemi erők, amelyek ellenállhatatlanul sodorják Bálintot a szanatóriumi főorvosság felé. Azt kell mondani, hogy Bálint részéről merő aszkézis volt a Farkasréten kitartani, s egy lenni nemcsak a Gombosnék, de a Sironkaiak közt is; karrierelhárító aszkézis, amely bizonyára több a szerelmi önsanyargatásnál.

Bálint előkelő zsidó családból származott s ha Montevideóban akart volna szanatóriumi főorvos lenni, épúgy lehetett volna, mint fenn a Svábhegyen, ahol zsidóasszonyok és színésznők próbálkoztak az örökölt, nevetlenségből, vagy visszaneveltségből eredő hisztéria útvesztőivel. S ha mégis esztendőkön át ott ragadt a Farkasréten, talán csak a Dosztojevszkij milliomosát utánozta, aki rongyokban járt az utcán, abban a boldog tudatban, hogy bankóval tömhetné ki a szembejövő ficsurak hitelbe vett zakóját. Pierre delle Vigne puccsa azonban eloldozta a Bálintban rejtőz Polykráteszt. A családi erők és beláthatatlan összeköttetések hálója, sutty, kifogta Bálintot a férfidac tengeréből s beejtette a svábhegyi főorvosság aranyhalas medencéjébe. Zoltán önvádja háromheti tobzódás után hűledezve meredt meg annak a pompás lakosztálynak a küszöbén, melynek az ablakából a farkasréti tarka ház olyan volt, mint egy elejtett, cifracimkés gyufaskatulya.

De a Jairus-alorvos csodájánál is jobban meglepte Zoltánt a félúton megállt bárd csodája, noha ez a csoda is az emberek érthető és áttekinthető törekvéseit használta eszközeül. Zoltán még október elsején is ott ült a második emeleti odujában, sőt december elsején is ott sínylette a központi fűtés tervezőjének aránylag csekély, de számára súlyos feledékenységet.

Sironkai orvos még mindig nem tudta, hogy valóban ő köti-e be a Sorbonnesipkás lány fejét, akivel különben élénk levelezésben állt. Mindenesetre ki akarta használni az elmekórtani Olimpusz felé terelt figyelmét. Sironkai a világban hamar megzavarodott s annál boldogabb volt, mikor a társaságban talált egy lányt, aki türelmével megfúrta az ő zavarát s áhítatos lelkesedéssel állt önhiite előspriccelő vízsugara alá. S ez a lány a Sorbonne irodalmárait hallgatta s az ő principálisának volt a lánya! Másrészt tagadhatatlan, hogy Sironkai a nívón aluli nőkhöz vonzódott, különösen az ápolónőkhöz és a takarítószemélyzethez, akik függőhelyzetük mélységéből néztek fel rá, s nem merték a szerelmesről az orvos urat leoperálni. Félős volt azonban, hogy a főorvos úr lánya, akár az adjunktust, sőt a magántanárt is leválasztja arról, aki a férje lesz s csak mint férjet fogja méltányolni. Már pedig más a zongorának támaszkodva cinikus, zavarelütő modorral képesíteni el a Páris-járt egyetemi hallgatónőt, s más a férj szerepében állni egy fölényes asszony romboló kritikáját. Sironkai ép ezért tudományosan is ki akarta használni az időt, amely alatt a Sorbonne sipka a negyedik év kollégiumait is maga alá szedi. Mért ne érhetne el ő ezalatt ép a főorvos úr segítségével valami olyat, ami ezt a házasságot nem tenné többé kecsagetetővé. Sironkainak voltak mustármagvai, melyekből adott pillanatban mutatós elméletterebélyeket tudott volna fölsarjasztani, ezekkel azonban még várt, korainak találta a kicsíráztatásukat. Egyelőre szolid tudományos műre volt szüksége, lehetőleg sok szövettani metszettel s jól elrejtett képzelettel. Eltökélte, hogy a maláriával oltott paralizikusok agyából fog sorozatos metszeteket készíteni. Ezeknek a sorozatos metszeteknek épúgy nem volt értelmük, mint a maláriaoltásoknak, de nehéz és babra munka, amely a szakemberek tiszteletét méltán fölgerjesztheti. S ha megvan a sokezer metszet, majd csak kilyukad egy ilyen vagy olyan megállapításra s ezeket a megállapításokat egy éven belül nem igen lehet ellenőrizni. Addigra a megállapítással együtt az ő neve is pörög-forog. Végül is alig tudja valaki, hogy okos, vagy ostoba dolgot állapított-e meg; mindenesetre olyan emberszámba megy, aki sorozatos metszetekkel dolgozik.

A bibi ott volt, hogy Sironkainak nem adatott türelem agyakat keményítgetni, parafinba ágyazni, vékony szeletekre metszetgetni s festékben lötyögetni; sőt a készítményei egyáltalán nem szoktak sikerülni, mert mint ő mondta, aki felhőkarcolót épít, nem ér rá tapétán pepceselni. Kellett tehát egy pepceselésre termett ember, aki a paralizis és maláriaoltás együttes áldozatainak az agyvelejét mikronnyi szeletekére szeldesni s a megfestett pikkelyekkel néhány ezer üveglemezt teleragaszt. Ilyen embernek látszott «Bálint kreációja» aki kreálójának a bukása óta Sironkai előtt alig volt több, mint gazdátlan tárgy, amelyet kidob az ember, vagy ráteszi a kezét. Nos, a gazdátlan tárgynak ebben az esetben szerencséje volt. Sironkai orvos sokkal barátságosabban vett róla tudomást, mint Sironkai segédorvos. Amikor ellobog-

tatta mellette nyitott fehér köpenyét, már nem a folyosó végét nézte, sőt az ablakon bebólogató fákat sem, hanem egyenesen a Zoltán fülehegyét, amely majdnem annyi, mintha a szemébe nézett volna. Sőt időről-időre felvilágosításokat is kért már. «Mit is találtak ennél a betegnél annakidején?» Vagy: «Kollega úr nem emlékszik, hová rakta el Bálint a maláriaoltások statisztikáját?» Ezek a kérdések apró de kerekded beszélgetésekké gömbölyödtek s Zoltán azon kapta magát, hogy Sironkai egy ebéd után bekéreti őt a tulajdon lakásába.

— Mennyi ideje van kollega úr az intézetben? Két éve, úgy-e? — fordult Zoltánhoz szokatlan szívélyesen s odatessékelte a karosszékre, melyben Bálint cigarettázott azon az emlékezetes éjtszakán, mikor a zsidó Hamletekről és a kétféle bánatfoltról beszélt. — Igaz, hogy ön medikus s örül, ha az előírt tanulmányait elvégezheti, de végre is az ember nem csak azért tölt esztendőket a Farkasréten, hogy átszállóval kelljen az egyetemre bejárnia. Nem tudom, hogy van megelégedve az itt töltött év tanulmányi hasznával. Én távolról figyeltem önt, ön a Bálint kollega . . . hogy úgy mondjam . . . embere volt s nem akartam az ő irányító munkájába beleszólni. Mégis, szabadjon egy megjegyzést kockáztatnom. Bálint kollega túlságosan behódolt annak a szellemi irányzatnak, amely az elmekórtanban az utóbbi időben lábrakapott. Ő . . . hogy is mondjam? . . . már származásánál fogva is hajlott a freudizmus felé. Ez bennük van kérem. Nézze meg, ezek az emberek minden szakban a misztifikációkra alkalmas fejezetekre vetik magukat. Sebészet, kórbonctan, az nem. Pszichoanalízis, az igen. Hát kérem, én ismerem a pszichoanalitikus tant, persze csillog, csillog, mint a hal pikkelye, de maga a hal, uram, bűdös. Attól félek, kedves kollegám, hogy mestere nyomán ön is túlsokat turkált a betegek lelkiéletében s nem igen szokott hozzá a rendszeres, tudományos munkához. Pedig hogy is vagyunk ezzel? Ugyebár itt egy öreg tudós, aki sok apró tudományos kérdést dolgozott ki, lege artis, ahogy illik. Nos, ha ez az öreg úr halála előtt előrukkol egy istentelen nagy elmélettel, mondjuk a gondolkozás élettanáról, s miután annyit írt idegsejt elfajulásról és glia-burjánzásról, egyszer fogalom kapcsolásról, érzetekről és képzetekről kezd hapatyolni: Istenem ezt végre is elnézzük, nemcsak a széniumnak, de annak a sok fontos dolgozatnak is, amelyet ő a tudománynak jelent. Álljon azonban elő ilyesmivel egy magunkfajta fiatal ember, már be is tette az ajtót. Úgy? A gondolkozás biológiája? Hát a srelosis poliinsularis különös esete a Deiters magvak szokatlan elfajulásával? S végre is igazuk van. Mert mi az elme? Az agy, uram, az agy. Az agy a mi kaptafánk, amelynél ott kell maradnunk. Látja, talán nekem is volna közölni valóm a gondolkozás élettanáról, s talán okosabb, mint annak az öreg úrnak. Egyszer majd beszélünk erről, ha érdeklí. Persze csak suttyomban. Nyilvánosan? Isten őrizz. Dugót a palackba uram s elfektetni jobb időre. Harminc éves vagyok, ez a rendszeres munka kora. Itt vannak például a mi malária oltásaink. Rászánok egy évet a malária oltások eredményé-

nek a feldolgozására. Látja, ha egy ilyen tervszerű munkába kapcsolódna bele, annak meg lenne a haszna. Én persze nem erőltetem, de itt van például a szövettani rész. Semmi sem olyan tanulságos egy fiatal embernek, mint a szövettan. Én negyedéves koromban két hónapot töltöttem egy agyszövettani laboratóriumban. A gondolat élettana? Előbb a rostok uram, aztán a gondolat. Ön a villamosság rébuszát akarja megfejteni, nos kiismeri-e magát ennek a sürgönydúcnak a drótjai közt?

Zoltán úgy hallgatta Sironkait, akár Gombosnét vagy Girsiknét, s valóban nem a mondatai dróthuzalát nézte, hanem az áramot, amely a huzalokban járt. A legszívesebben azt mondta volna neki: Az agy ép úgy nem elme, ahogy a narancs alakja és íze sem ugyanaz, s ha be akar lovagolni a szerzők közé, nyargalja meg Hrabánt, vagy akit akar. De haragos szándéka ellenére is udvarias maradt. Előző délután járt fönn Bálintnál. Bálint elmondta, hogy fölkérték egy új folyóirat, a Panacea idegkórtani részének a szerkesztésére. «Ha van valami érdekes közlenivalód, hozd el; nem baj, hogy nem vagy doktor, ez a vasfejúek ellenlapja s túlteszi magát ilyen csekélységeken.» Zoltán akkor egy bánatos lemondót legyintett, ő nem ír, az írás hiúság. Különbö is minden percben kihajíthatják. Most mégis megdobbant a szíve. Hátha itt maradna. Pepecsel valamit Sironkainak s addig a maga dolgozatát is elkészíti. Röstelte ezt a megalkuvást, de ugyanakkor egy képtelen reménykedés remegtette meg a testét, s izgatottan rebegte el engedékeny válaszát. A világi ambiciónak ugyanaz a fellobbanása volt ez, amely annak idején a Láng kollega műsorára is odadobta a nevét.

— Kérem alorvos úr, ön föllebbvalóm, azt csinálom, amivel megbíz.

Sironkai vékony, nyeszleteg ember létére csaknem tokát eresztett a fölényes jóakarattól, s megveregette Zoltán vállát. Ez a reszkető hang s a medikus hirtelen pirulása meggyőzte őt ajánlata mértéktelen megtisztelő voltáról. Az előbb még azzal akarta kecségtetni Zoltánt, hogy az ő munkatársi buzgalmát is felemlíti majd a tanulmány zárószavában. Most ezt a nagylelkűsködést abszurdnak találta.

— Csak ne ilyen hivatalosan kollegám. Ha akarja csinálja, ha akarja nem. Mindenesetre az ön érdeke. Istenem, ha én ennyi idős koromban sorozatos metszeteket készíthettem volna. Agyszövettani laboratóriumban dolgoztam és nem bíztak rám ilyent. A működési bizonyítványába persze bele vesszük, s ez az elhelyezkedése szempontjából nem közömbös.

Igy tudta meg Zoltán, hogy kilenc agyvelő fölmetszése a maradása ára. Sironkai szerint ezt a kilenc agyat, ha szorgalmasan metszi, egy félév alatt mikrószkóp alá teregetheti. Elvégezem egy félév alatt, átkalodott meg Zoltán, noha tudta, hogy ez az ígélet átvirrasztott éjtszakákat s egy oceán unalmat jelent.

De társadalmi érvényesülési ösztöne utolsó-heveset lobbant benne. Amíg a mikroton beretvéja alól kifeszülő pikkelyeket gépiesen, de annál akkurátosabban ragasztgatta a száz számra gyűlő lemezekre, minden

lemezre nyolcat, felfőtt fejjel zsúfolta a tervezett tanulmány két ívére kedves ítéleteit, bírálatait, a meglepő adatokat és eseteket, mindazt, ami az utolsó két évben az élet helyett az élete volt. Nem akart egy részkérdésen elbibelődni. Az egészből kellett írni. Később kifejtheti a rügyben maradt részleteket, köteteket onthat, de az első cikk föleresztett sisakrostély, bejelentő prológus legyen.

De akármennyire oda dobta is magát ennek a dolgozatnak, legelőldottabb pillanataiban is ott mocorgott benne az, amit Bálint előtt úgy fogalmazott meg: az írás hiúság. Neki nem is volna szabad írnia, ő lemondott arról, amit az emberek tollal szereznek meg: Hogyan és mért mondott le, ezen nem gondolkozott. Mint növényt a pinceablak, húzta őt a Panacea hasábjain nyílt rés. Közben érezte, hogy ez a nap hamis, vagy legalább is nem az ő napja. Én nem akarok tudós lenni, cáfolta meg a belső gyanúsítást. De hiszen tudósnak lenni nem szégyen, mért tiltakozom én ellene, tehette volna fel a kérdést. Ő azonban nem vitakozott magával, félt a gondolatláncától, amely végleg elválasztja a Panacea hasábjaitól. Megátalkodott abban, hogy az elmeorvos nem tudós, hanem szerzetes. Talán ép a felszínre törő gyanúsítás ellenében ismételte egyre konokabban ezt az elvét. Magának a dolgozatnak is ezt az elvet állította a fókuszába, ami bizonyára különös egy tudományos igényű dolgozatnál.

Még egyetlen sort sem vetett papírra, de már kiszámította, hogy a Panacea íve hány írott oldalnak felel meg, hány sor jut a pszihoanalízis bírálatára, s hány a Gombosné féligazára. Ott rakosgatta éjtszakákon át festékes csészéből alkoholba, alkoholból szárítóba a Sironkai pikkelyeit, melyek valamikor egy élő ember fájdalmának és meglepetéseinek voltak alázatos hordozói, de az opaleszkáló festékes csészék, a lámpafényét villogó mikroszkóp sárga reze, a góyalábszerű buretták, a labororium süstörgő Bunsen-lángja elfolyóbb valóságok voltak a számára, mint ez a dolgozat, amelybe újfajta emberségét zsúfolta bele. Mintha a labororium homályából, vagy egy másféle homályból előderengő szekrény lett volna ez a dolgozat: hármasszekrény, mind a három szárnyban sok száz aprócska fiók. Az egyik szárnyban mindaz, amivel az elmebajok gyógyíthatatlanságát bizonyította. A gyógyszeres pacsmagolás haszontalan; a lelki operációk kockázatosak: ez állt ebben a szárnyban; az idetartozó kritikák, és bizonyítékok. A második szárny a börtönőr orvosok és a rab betegek közti tragikus félreértések példatára volt. Hogy kavarja bele a gyógykezelés a beteget az elmebajba és mennyiben jogos az elmebetegek orvosgyűlölete. A harmadik rész az ő kedves gondolatáé volt az «egy leszek köztük» elvé. Ennek a fejezetnek az egyes mondatait órákon át forgatta magában, még mielőtt a dolgozatot megírta volna. «Ha az elmebaj a betegek természete, a tébolyda az orvos számára megnehezített élet, ahol csupa nehéz természetű ember közt kell forognia. Kinek való ez? Ki képes erre? A szerzetes, aki az élet nehézségeit keresi, mert azt reméli, hogy a nehézségek

«dörzsölik le lelke szögleiteit.» Egész zordságában fejtette ki ezt az elvét. Kirohant a tudósok ellen, akiknek a kórház bogárgyűjtemény, gombos-tűkre tűzött esetek halmaza. Őt is megkísértette a tudós siker s távolban a katedra fénye? Nos bebizonyítja, hogy nem ezért ír a Panaceába. Legyen merev és konok ez a szerzetesfogadalom és égesse fel mindörökre a tudományos érvényesülés felé a hidat.

A kész részletek egyre nyugtalanabbul lökdösték egymást s mohón követelték a papírt. Egy novemberi vasárnap délután fölugrott a mikroszkóp mellől, amelyen Sironkai paralitikusának a ducsetjeit nézegette s beleszántotta a kezeügyébe eső szűrőpapírba a ceruzáját. Csak a bevezetést akarta megrögzíteni, de utána dült az egész. Átírta az éjtszakát. Hajnalban a takarítónő nagy morogva nyitott be a laboratóriumba.

— Itt meg kinek világítanak? — dohogta. Csak akkor látta meg a kis doktort, aki abban a pillanatban hajította el a ceruzáját, kipirult arccal ugrott fel a mikroszkóp pörgethető székéről. Előtte ferdén teleírt szűrő papírok halma, az alsókon még apróznak a betűk, de a felsőkön már alig tíz sor fér meg egy oldalon. A takarítónő s az elme-szerzetes egy pillanatilag meghökkenve kémlelik egymást, aztán Zoltán belekacag a vénasszony csipás, sunyi szemébe: Korán keltem úgy-e?

Aztán elrakta az itatóspapírokat s két héten át beléjük sem mert kukkantani. Megkönnyebbülten metszegette a parafin kockácskákat, s jóindulattal magyarázta Sironkainak a lencse alatt látható elfajulásokat. Karácsony előtt egy héttel átolvasta a szűrőpapírok ákom-bákomait. Ő maga is meghökken. Noha e dolgozat minden részlete évek óta ért benne, így együtt váratlan képet adtak az elmeosztályok életéről. Az az öngyanúsítás, hogy híres tudós akar lenni, kíméletlenné tette tudománya eredményei iránt. Nemcsak a benne szorongó professzor elől szivattyúzta el a levegőt, de a dolgozatába épített szerzetes cella is nagyon alacsony tetőt, s nagyon összefutott falakat kapott. Az írás torzítása volt ez. Az összerótt tények kegyetlen egységbe álltak. Zoltán olyan ijedelmet érzett a dolgozatába falazott sötétség előtt, amelyet a kórteremben a legmakacsabb beteg előtt sem soha.

Mi vagyok én? szidta magát. Novicius, aki szívesen él a kolostorban, de mielőtt kiberetválnák a fejét elgondolkozik rajta, mi is a kolostor és begyúl? Fölhúztam cellám falait, kikovácsoltam rostélyát. Már csak be kellene költözködni s most szeppenek meg? Kinek kellett a szigorított élet? Nekem. De mért szigorítottam meg ennyire, ha még sem vállalhatom. Nem, nem szöksz meg, barátocskám.

Életének egyik alapreflexe volt, hogy a könnyebb és a nehezebb közül mindig a nehezebb felé kapott. Minél előbb bele akarta hajszolni magát a nyilvános fogadalomtételbe. Legépelte a dolgozatát s fölvitte a svábhegyi szanatóriumba. Olyan időtájt ment, amikor Bálint a városi betegeit szokta látogatni. Röstellte volna a zsebéből előhúzni az írást, s várni a barátja arcát. Ezért már előre megírta a névjegyet, amelyen sajnálkozott, hogy nem találta otthon. Csak hogy csalódott. «De igen,

az imént érkezett haza» biztosította őt a portás, a rézrudas és piros szőnyeges hallban. Kénytelen-kelletlen fölment. Őt perccel ácsorgott az ajtó előtt, akkor belegyömöszölte a dolgozatát a levélszekrénybe. Aztán még öt perccel ácsorgott s lement.

— Tetszett beszélni vele? — kérdezte a hosszabb látogatásokhoz szokott portás.

— Hogyne, hogyne — sietett el Zoltán a további faggatódzás elől.

Otthon nem lelte helyét. Bálint eddig elolvasta a tanulmányt, fölkeresi és újra látnia kell a Parsifál-mosolyát. Korán ágyba bújt, de fölverték. A telefon! Reszketve vette föl a kagylót, azt hitte Bálint, de csak Hrabán üzent ki, hogy éjtszakára a városban marad. Zoltán tűrhetetlennek találta az ágyát, tűrhetetlennek a folyosót, a kertet. Korán hajnalban fölverte Sironkait, és bejelentette, hogy haza kell utaznia.

Szent este délelőttje volt. A vonat üresen robogott el a magukra hagyott állomások előtt, amelyek mögül a saras-pocsétás pusztaságba szaladtak a faluk. Néhány elkésett diák iparkodott haza az ünnepekre s vakációeleji boldogságukban fenékreverősdit játszottak a fapadokon. Egy kisebb-nagyobb háj-gyűrűkből összerakott kofaforma nagyokat göcögött; hol őket figyelte, hol a kosárban csipogó baromfit, melynek csak hullaállapotban szabad a vonaton utazni; ép fordítva, mint az embereknek. Szerencsére a kalauz makacsul süket volt, nem hallotta meg a fonottkosár árulkodó nesztét, a kislányára gondolt, s nem veszekedett.

Zoltán váratlanul pottyant ebbe az utazásba. Közel négy éve nem volt otthon s maga is meglepődött, milyen boldogan lesi az állomások fogyását, mintha nem is az utolsó zszindelyéig ismerős faluba, hanem egy idegen örömbozót metropolisba vinné a vonat. Amikor a bölcsészetre fölkerült, örült, hogy a háta volt Hodos felé. János bátyja elcsukló térde, Horváth Sándor «kuss vörös»-e s Pákozdy pillantása maradt mögötte. Még levelet is kelleetlenül írt haza, mintha egy poshadt szoba ütötte volna arcul a levegőjével, amikor a szüleire gondolt. Lassan egészen leszokott róla, hogy rájuk gondoljon. Az öreg Boda pap évente kétháromszor írt, egyre kuszább, nagyobb betűkkel. Volt néhány kérdése: Zoltán mért veti meg őket, mért nem jön haza, mikor lesz kész, s nem bolondul-e meg ő is a tébolydában. Ezeket ismételte minden levelében, agyonfűszerezve a sorsról és a gyermeki hálátlanságról szóló morfondizálásokkal. Zoltánban önkéntelen rutin fejlődött ki e levelezés során. Úgy tudott az apja kérdéseire válaszolni, hogy egy pillanatig sem engedte át lelkén azt a kellemetlen érzést, amit Hodos jelentett, s amellett részletes és tisztelettudó volt, bár konokul elutasító.

Most azonban haza utazott. Nem is utazott, szökött a szerzetesség elől, melynek fogadalmát Bálint kezébe tette s a falu váratlan csillóságban merült föl benné, mint ütött-vert vastárgy, amely aranyozva jön vissza a galvánzó medencéjéből. Az apja elzavarta az éhező öccsét? Most ezt is emberinek találta s meghatódott az asztalra boruló emberen,

aki a saját gyöngesége fölött zokog. Eszébe jutott az apja kopogása az első szoba ajtaja előtt, a Renán könyvével odanyujtott békekönyörgés, s az anyja ki-bejáró tányérjai. Még Horváth Sándor vadászizgalmat is megértette s a szilveszteri jelenetből sem Pákozdy György hangja nyilalt belé, hanem Ilonka tekintete.

Esz تندök óta nem gondolt a falujára s most mégis éretten, minden indítékukban világosan tértek vissza az alakjai. A «mehezített élet» után, melyhez a tébolydában hozzáedződött, mint friss, könnyebb elem ömlött felé a falujabeli. Szinte csábította ez az áttekinthető egyszerűség. Mint aki higanyban úszott s vízben úszhat tovább.

A farnádi állomáson különös monstrumba ütközött. A pokróccal leterített, gőzölgő testű lovak közt egy sárga autóbusz állt a pocstás útfelen, mint más fauna idetévedt szörnyetege. A kerekét s az oldalát is fölfröcskölte a sár, de a motorja beszállást siettetően berregett. A lovak épen hogy fölvetették erre a berregésre a fejüket: megszokhatták az újfajta állatot. Szemügyre véve nem is volt olyan szörnyeteg, mint első pillanatra látszott; Pesten kétakkorák szaladtak az utcákon, csak ép itt, a farnádi állomás előtt döbbsentette meg a szemet. Legalább kétszer árverezték el, amíg idekerült; egyszer Németországban, egyszer valamelyik vidéki nagyvárosban. Mintha csak a technika biogenetikai törvényét bizonygatta volna, hogy Farnádnak az egész autóipar fejlődését el kell ismételnie, amíg egy valódi, modern autóbuszt kap.

— Ez meg hová megy? — tudakolta Zoltán.

— El megy ez akár Lepsényig is — viccelt egy élemedett paraszt — ha közben le nem esik a hó.

Csakugyan Dád, Hodos, Ormánd volt az útirány s az autóbusz hátul gombolós ajtaja egymás után szívta be a félig ismerős utasokat, akiknek megért egy pengőt, ha nem kell a szoknyájuk alját össze-latyakolni. Zoltánnak is jól jött a benzines bárka. Betelepedett a plüss pamlagra, amely a thüringiai városkában még plüss lehetett, de itt rosszul kibernetvált, vörös szakáll. Az őszi esők tengerszemei helyén csinos lyukak maradtak az országútban, s biztatták az autóbuszt, hogy csapjon föl hullámvasútnak. Egy-egy nagy lódulás majd szétlöttyintette a szegeit eresztő alkotmányt, az embernek kedve támadt össze-nyalábolni.

Zoltán elégedetten pillantott szét a tömött kocsiban. Amikor Farnádon a parasztszekerek közt ezt a sárga hernyót megpillantotta, szinte kételkedett: a régi Hodosra indul-e, vagy egy kicserélt Hodosra. Ezek a nyelvharaptató rúgópróbák, a plüssülést elborító fekete aljak, az ölben szorongatott vászonkeszkenők, a kajánabb megjegyzések után a száj elé kapott asszony-markok, a jegyző ember ideszokott viccei megnyugtatták: aklimatizálódott a sárga hernyó is mint a cséplő, vagy a gőzeke.

Zoltánnal szemben egy gyászkendős menyecske ült. A két térde közt nyolc év körüli bámész legény; elmeresztett szemekkel élvezte az

utazást, nem nézett ki az ablakon, nem figyelt az anyja kérdéseire, még a benzinszagot sem érezte, minden érzéke külön redőny volt, befelé, a meg-meglódított, majd aprózva remegtetett teste játékára figyelve szürcsölte a helyzetváltozás szimfoniáját. Az anyja Éva ángyit emlegette s Pista bátyádat, aki vasúti bakter lehetett vagy mi, mert a hajtányra is felültette Jóskát s ez Jóska életének, úgylátszik, legjelentősebb élménye volt. Zoltán oda-oda lesett a fekete kendő alá; az asszony is visszánézte őt. Én tudom te ki vagy, de ki vagyok én? mondta ez a szomorúságában is ravaszdi árnyalatú tekintet.

— Nem a Kökönyei Gyurka nékje?

De épen az, csak a régi játékosság illant el a derekából, mintha a teste is eltanulta volna a szeme szomorúságát. Álmában, mikor a pilláit lehunyta, befele patakozhatott ez a szomorú tekintet s minden kis porcikája teli lett vele.

— Nem akartam szólni, hátha nem szívesen beszél az ilyennel, — mondta s beszédközben megköszörülte a torkát. Az arca viaszába egy foltnyi vörös esett, szétfutott és belemeredt a halovány sárgába. A kislány arcán ugyanez a viasz és ugyanez a vörös, az ember tünődhetett, mi ez, egészség vagy láz.

Ha az autóbusz engedte, el-elpötytyent egy kérdés és rá a felelet. Hogy a Boda tisztelendő úr csak megvan, el-eltérfereg a ház körül. Kökönyei Gyurka is hazakerült, két éve már, de nem nősül, ott él vele, a hugával, s úgy szereti a Jóskát, mintha az övé volna. Hogy ők hol jártak? Sárbogárdon. A nékje vasútiné s Pista bátyja a hajtányra is felültette a Jóskát. A vasútira meg a hajtányra úgy látszik, nem csak a Jóska volt büszke, de a Rozi is.

A Boda János dolgánál álltak meg. Fél éve már, hogy kieresztették őt is meg Hermannt is. Nagyon megváltozott a János. Minden vasárnap ott ül a templomban; csüfolják is a népek, hogy a feleségéért imádkozik, mert az egész rosszféle lett, a kocsis után a postamester jött, aztán a Gulyás Pisti, aztán aki akart; végül is egy surján legénykére kötötte rá magát. A János meg ahelyett, hogy összeismertette volna a bot kampós végét a feleségével, meg se mukkant s még ráhagyta, hogy ő ítélkezhet legutolszor a felesége fölött s neki be kell várnia, amíg az asszony észhez tér. De az asszony annál inkább rosszalkodott, már csak azért is, hogy az urát kirántsa az istenkedésből. Hogy ő mit hozott a házhoz, meg a háború alatt mit dolgozott! Ami maradt, az ő jóvoltából maradt, az ura irassa rá a felét.

— Még van ábrázata ilyet követelni, tüzeskedett Rozi, mikor a háló-ágyukat is a János apja vette. A háború alatt a készet pazalta s az orosz foglyot is azért küldte vissza a táborba, mert nem akart vele lakni. A kislányához hétszámra se szól többet, mint «már megint a lábam alatt vagy», meg «te is csak falni tudsz, mint az apád». Olyan kis mazna az a leány, karót szúrna melléje az ember, hogy megtartsa: A János meg csak bólogat: ő megadja az asszonynak, amit követel, de húzza a válást,

hátha megjön az esze. Megkeveredett szegény a börtönben, — fejezte be a hodosi patika előtt, miközben az autóbusról lekászáltak. — Pedig nem volt rossz ember, akárhogy ortályoznak rá.

Egy irányban laktak, de Rozi elköszönt, özvegyasszony léteire nem akart fiatalemberrel mutatkozni. Még azt mondják, az úton csípte föl. Zoltánt meglepte, amit a bátyjáról hallott. Jelenetek villantak fel az emlékezetében. Ott ül az apja meg a János bátyja a gáderben, s ő mimeli hogy ustort csinál. Persze akkor csak az apja förmedéseit figyelte s a nagy, szögletes ember is csak az apja dekóruma volt, hiszen olyan szájatáti lett a nagybátyja beszéde előtt, mint ő maga. Az apja szavadatai azóta rég levizsgáztak s Zoltán visszaforduló emlékezete most a zömök, szögletes fejű, kurtanyakú férfira esett, akit akkor észre se vett. Újra fölmerült benne a szőlőhegy augusztusi sugárzása. A pince hűvös mélyében csillogva járt a hébér. «Tessék Béla bátyám, ez a siller harmadévi» mondja a bátyja. Mért nem pincézett a magához való fiatal házásokkal? Amikor Sonkra ment, ez a javakorbéli férfi olyan formán tekintett rá, mint itthonmaradt gyerek a pajtására, akit városba adtak iskolázni. A bevonulás óta kétszer látta: amikor az ablakot megkocogtatta, s másnap a temető előtt a csendőrőrmester oldalán. Mi történt vele az utolsó kilenc esztendőben? Huszonöt, harmincnégy, negyvenhárom. Negyvenhárom éves, alig lehetett elhinni ezt a számot. S minden vasárnap a templomban ül s a cemende feleségére iratja a félvagyont. Akárhogy volt is, Zoltánnak ez a különös hír jól esett. Eddig csak azt érezte, hogy a szülőfalujába megy, ezután, hogy szükség lesz reá.

Odahaza aztán többet is megtudott János felől.

Zoltán úgy esett a cigánysori házba, mint hatalmas hal az apró medencébe. A szülei nem győztek helyet szorítani neki. A szobákban lett volna a számára tér, több is mint amennyi kell, csak az életük zsugorodott annyira össze, hogy nem tudták beiktatni ezt a Pesten földuzzadt, idegen életet.

Boda pap a disznóól mohos palánkján könyökölt, amikor Zoltán belépett s egy fej kukoricát morzsolgatott az utolsó napjait élő hizó elé. A hizó amúgy is megkapta a magáét, az az egy fej kukorica se ide, se oda, de Boda pap azért csak pattogtatta a bütykös ujjával a szemeket, mintha attól eresztene hájat a koca. Közben gyerekes szavakat gügyögött az állathoz; volt ezekben a szavakban egy kevéske vád az asszony ellen, hogy lám külön is meg kell etesselek; szeretet az udvarukon ragadt egyetlen élő lény iránt; de legfőképen vonzódás a telő zsírpárnához, különösen a koca fületvéhez és a derekához, amelyet időnként megmegebökölt, a szabadon maradt keze hüvelykével. A kiskapu neszére messzelátó szemei fölé ernyőzte a kezét s gyanakodva nézte, kit küld rá a kerítésükön túli világ, amikor ő a hizót eteti.

A kiskapu nem a sarkán forgott, mint más rendes kiskapuk, hanem egészében állta el az utat. El kellett venni az útból, aztán visszarakni; a vasrészeit előbb megette az idő, mint a deszkáját. Az egész ház romlott-

mállott. Ács, kőműves esztendők óta nem mártotta belé a szerszámát. A tornác faoszlopai csodálkozva jöttek rá, hogy ők világeletükben fölöslegeseek voltak, hisz pudvás derékkal épúgy megtartják a tetőt, mint ifjan, pedig annyi mintha nem is tartanak. Igaz, a tető is könnyebb lett, elpozdorjadosott rajta a nád, épen csak annyi maradt, ami a mohát a favázhoz tartja. A padlás itt is, ott is beázott s az utolsó meszelésre gyér ragyákban emlékező falon hosszú vízfolyás futott. A kerek kút bódéját látva, piszkos vízre s a kútverembedőlt téglákra gondolt az ember. A vályú környékét fölverte a csalán s a döngölt földkerítés itt is, ott is megcsúszott. Nem volt ezen a portán egy foltnyi friss meszelés, egy szál vadonat új deszka, ha csak az a ládafödél nem, amit az ól palánk-jára szegeztek, hogy a koca túrását ellensúlyozzák.

Az öregeknek föl se tünhetett ez a pusztulás. Ők maguk jobban megrokkantak, mint a tető és kerítés, s ha régi holmijukra néztek, még irigykedhettek is, lám a dolgok megmaradnak s mi nem. Zoltán ott állt az apja előtt s csak a nevetésre nyílt száját látta, melyben pirosan villogott az iny. Egy szem aránytalanul hosszú fog maradt ebben a szájban s amikor becsukódott, az orra és az álla szokatlan közel került. Csak nevetett az öreg Boda; ravaszul és barátkozóan nevetett Zoltánra s szinte kereste, hogy miféle mulatságos játékhoz ültesse a fiát. Bodané is kiállt a konyhaajtóba, nézte a két férfit, akik végre mégis csak rájöttek, hogy össze kell ölelkezniök. Ha Boda pap összement s a nadrágja meghármónikásodott, mint a vicclapok tanárjáé, Bodané még a réginel is ösztövérebbre nyult. Rászikkadt testére a hús s fokozhatatlan soványságában, kísérteties magasnak tünt; az ember kereste a szoknyája alatt a falábakat. Járásában is volt valami különös merevség, holdkórosság, vagy mi. A ruháját majdnem elvesztette, úgy kifogyott belőle s kötényén az emlékezetes kék folt, mint misztikus szekta rendjele. Amikor Zoltán az apja öleléséből kifejlett s rápillantott, egyik kedves betege jutott eszébe, egy fiatal lány, aki Szent Elek feleségének vallotta magát. Sosem tudta, mért szereti annyira ezt a betegét; most látta, hogy az anyjára hasonlított. Talán csak a tekintetük egyezett, mintha a felhők mögött kerestek volna valamit, de ez a közös tekintet is elég volt hozzá, hogy Zoltán érzéseiben örökre összekapcsolódjanak.

Zoltán látta a két öreg zavarát, megértette ezt a zavart. Amíg ügygyel-bajjal kapkodják arcukra a vendéglátó öröm rég elkallódott vonásait, bent szűkölnék, jaj, mit akar velünk ez a fiatal. Már majdnem doktor, négy éve él Pesten, mit kezdjünk vele. Az apában hánykolódik az emlékezés, hogy ő Skóciában járt s most mindjárt nagy, országos vagy filozófiai dolgokról fog a fiával vitatkozni. De miféle országos dolgot tud ő azon a cséve kukoricán túl, amit még mindig a kezében szorít. Az anya is érzi, hogy ő csúf aszott test, égi meszelő, ahogy a Gulyás jegyző úr mondta. S ebben a házban minden szétmegy: a tisztelendő úrnak eljár a szája, a padlás beázott s a szomszédba kell menni vízért, mert a kút bedőlt. S most mindezért ő rösteli magát, még az öregségéért

is, amit az Isten adott s várja, hogy Zoltán megleckézteti. Zoltán is férfi s a férfiak vádaskodók. Amikor utolszor itthon járt, nem bujt-e be az első szobába, mert megharagudott. Bodáné tányéron adta be az ételt s le kellett fognia az ura kezét, hogy rá ne csapjon a kilincsre. Most megint ilyesmit vár, s a sok esztendő s hallgatás is nyugtalanodik benne : mit felel, ha a fia kérdezi.

Zoltán látja mi történik a két öregben s eszébe jut a nap, mikor az olasz fogságból hazatért. Milyen bambán viselkedett ő akkor. A családról fecsegett nekik, arról a családról, amely a Finta Dénes cifra szavaiból s a fiesolei szőlők sugárzásából ivódott a képzeletébe. Mit akart szegényekkel? Hogy ez a két öreg engedelmes statisztája legyen az ő szeretetrohamának? Legyenek a mesék szülői : szeretetükben hajlékonyak, mint a fiatalok közül is kevesen? Az apja hetven, s az anyja is túl a hatvanon. Micsoda lárva egy lelken az a hatvan év. Micsoda feltörhetetlen csontár, rákövült stalagmit. Hát nem ez a tiszteletreméltó az aggokban? A szenvedés sok évtizedes hajszája, mely ebben az elnyűtt testbe szorította őket, ehhez a néhány gondolathoz kötözte a lelküket s ezt a cséve kukoricát hagyta meg törekvéseikből.

Vigyázott, hogy ne legyen nagyobb, mint ők s ne emlékeztesse őket az ifjúságukra, amelyet nem éltek túl. Engedelmesen pakkolgatta a bőröndjét, kisimitotta az összegyűrt kabátját, megmutatta az új nadrágját. Ezt abból vettem, amit az ősszel küldtek. Ez a kék még a Gyuláé volt. Itt nem leszek útban édesanyám? Ni, édesapámnak még megvan a bicskája? Ezzel faragott nekem cifra ostor nyelet. Az anya emlékszik a Gyula kék ruhájára, átveszi a kabátot, ő is megsimítja s beakasztja a kiürült szekrénybe ; s az apa is örül, hogy a bicskája, innen-onnan három évtizedes. Cifra ostor nyelet? Somogyban volt egy juhász, annak a botját láttad volna . . . Lassan megnyugosznak a fiú felől. Lám az ő dolgaikról beszél s tudnak felelni a kérdéseire. Hohó, Boda pap még meg is csipkedi ezt a felcsert.

— Aztán nem bolondulsz meg annyi bolond közt? — kérdi s megmutatja a hosszú fogát, amely a lecsupaszított gyökeret is kölcsönvette, hogy minél hosszabb fog legyen.

— Kissé nehéz természetűek, igaz, — mondja Zoltán s akaratlanul is azt a kifejezést használja, amelyiket a dolgozatában. — De az ember megszokja őket, hamarabb megszokja, mint a kintieket.

Az öreg jó tréfának veszi s hosszan elnevetgél rajta. Új és új kérdéseket sajtol ki magából. Milyen az a kényszerzubbony s hogy éjjelre is rajtuk hagyják-e. Igaz-e, hogy vizipuskával föcskendeznek a bolondok közé, ha morognak s Zoltánéknál metszette-é el a bolond borbély az ápoló gégejét. Zoltán bevallja, hogy ő alig látott kényszerzubbonyt, a vizipuskát az állatkertben használják s az a bolond borbély nem náluk garázdálkodott. Bodáné is megnyugszik, a két férfi nem dühös, sőt nevetnek egymáson. Zoltán elé tálalja a kettejük ebédmaradékját s arra gondol, mi lesz most már a vacsora.

— Ha visszamégy, készítheted János bátyádnak is a helyet, — tért át Boda pap, a híg leves fűszerűl az utolsó hónapok főszenzáció-jára. — Megétették a papok. Tudod ezek a dutyiba is beódalognak; gondolják, szép szóra kenve beveszi a rab a maszlagot. Már az se tetszett nekem, ahogy ide beállított. «Bocsásson meg Béla bátyám, hogy annyi gondot okoztam, éljünk ezután békével.» Én még azt hittem, csúfolódik, amiért akkor hiába kocogtatott. Már ne is neheztelj érte öcsém, ha én akkor beeresztlek, veled ülhetek s más az, ha egy hetvenéves ül. Nekem kiskorú fiam volt, abból doktort akartam nevelni, s neveltem is, jó tanuló, kint van a Farkasréten a bolondokat kezeli. Beláthatod, hogy mindenki a magáét félti. Te magad embere vagy, s a mondás is úgy szól, akinek nem borja, nem nyalja.» Ezzel rendbe is lett volna, de ő megátalkodik benne: «Nem csúfolódom én Béla bátyám, hanem sajnálom, hogy veszedelembe döntöttem magukat, jelentkeznem kellett volna, így meg úgy. Még sokat összehadrált, elég az hozzá, ő megtért s a Krisztust akarja követni. Azzal így a Krisztus, meg úgy a Krisztus. Én megharagszom, nekem akar ez prédikálni, tudok én is annyit a Krisztushoz, mint ő. No, mondom, ha a Krisztust akarod követni, hamar megteheted, a feleséged úgy is elprédálja, amid van. Akkor kiülhetsz a kereszt alá, én is vetek a markodba egy hatost. Erre: hogy ő egy szikrával sem érdemelt jobb asszonyt, mint a felesége, mert buja ember volt, az asszonyt is ő rontotta el. Ezt mondta s azóta minden vasárnap ott kántál a templomban s a feleségére akarja iratni a Csillér-részt, meg a házat.

Estére Zoltán korán ágyba bujt, nem akarta a szülei eszébe hozni, hogy karácsony előestéje van. Még erőltetnék a kedvéért az ünnepélyeséget, holott az ő életükben rég összefolytak ünnepek s köznapok. Reggelre leesett a hó s a csillogó szárú csizmák jókedvűen csikorgatták a havat. A friss hó gyapotjával megvirágosodott fák, az ógyelgő népek topogása, a ráérő kacajok egyre beljebb csalták Zoltánt a falu szívébe. Itt is, ott is ráismertek; már akadt, aki nem ütötte le előtte a fejét, a gazdák közül is rákösztönt egy-egy jámborabb; lassan fölszívódtak az emberek emlékezetéből a régi gyűlölségek.

Ott állt a torony alatt. A magasban harmadikat kongatott az öreg harang; friss öntés volt, a tavasszal szentelte föl a püspök s csak a nagysága, meg a jogfolytonosság révén ment öregszámba. A templom körül ácsorgó nép utolsói is beszivárogtak a templomba. Az asszonyok elől, a főbejárón, a férfiak oldalt, a pap kapuján. Zoltánnak eszébe jutott a nagybátyja, aki minden vasárnap itt kántál, ebben a templomban s a negyedik elemista Boda Zoltán, amint a kórus korlátján át a templom ünnepélyes ürébe les. Tíz esztendő s kora óta, mióta az elemiből kiállt, nem volt ebben a templomban, az apja nem engedte. Most egyszerre ő is ott lézengett a kis pitvarban, ahonnét hajdan annyi gyűlölettel látta a bitorló papot a főbólintó parasztok s a felpattanó iskoláslányok sora közé lépni. Még el se szánta, hogy bemegy s valaki már udvariasan előre engedi: tessék doktor úr. Az apa Horváth Sándor az, a hatalmas gazda,

ki előtt a szíve is elállt, mikor a töméntelen Horváth-porta tornácáról odakiáltott, hát ezek a gyerekek mit akarnak. S e régi emlék hatása alatt most époly engedelmesen somfordál be a templomba, mint akkor az udvaron át a szérú felé, ahol Behr fürdőszobát vajt a Laci szalmakazal-beli lakosztálya mögé.

Első pillanatra meghökkent, hogy a templom ilyen kicsiny. Keresi az aranybetűs mennyezet alatt a roppant térségeket, de az a hajdani végtelenség nincs sehol. Az orgona sípjai alig karvastagságúak, pedig ő úgy emlékezett, hogy egy katona elposztolhatna egyben-egyben. Az úrasztal terítőjén sincs semmi különös ; a himzett aranykehely, ni, egész fekete.

Tétovázva áll meg a persely mellett, melybe olyan különös zenével hullottak a kijövők csörgő rézkrajcárjai. Apa-Sándor már elkerülte őt ; mennie kell, így is kirí a többiek közül. Egész hodosias gondolatai támadnak. Ő most már doktor, az intelligencia közt a helye, mondja az ősi templomi rend, Gulyás Pista, az új jegyző, aki a szélen ül, már föl is állt, hogy beeressze az első padba. Zoltán tekintete elfut az első pad fölött s beleakad Horyáth Sándorba, aki a patikus fia s a hajdani jegyző Lajcsi közt ült, aki még ma is jegyző-Lajcsi, bár az apja régen meghalt, s a tavaszon új jegyzőt választottak. Aztán elfut a hátsó sorok fölött, ahol ünnepre kikefélten és kikeményítetten nagy zoltárfúvó egészségben ülnek a javakorbéli parasztok, szorosán, hogy a sipkájukat sem tehetik le maguk mellé, mint más vasárnapon. Épen csak ott a falnál van egy kis hézag, annyi tér, amin két-három ember megül s a fal mellett egy sötét négyszögekből összefabrikált ember, aki olyan elszánással fújja a dicséret sorát, hogy «angyali verset mondjuk szent ünnepén», mintha egy levert forradalom indulóját bömbölné bele, bujdosó kuruc, az ellenséges rengetegbe. Zoltán egyszerre faképnél hagyja Gulyás Pistit és az udvariasságát, hátrasétál a polgárok padsorai közt, engedelmet kér a szélsőtől s betelepszik Boda János mellé.

A zoltározó férfi arra lesz figyelmes, hogy baloldala felől megtelik a pad. Odapillant, valaki vidéki, ki ülne más mellé, mint vidéki. De egyszerre csak elvörösödik, előrenyújtja szélesujjú kezét s már vissza is húzza, mintha az öccse tenyere csalánból volna, s tovább fújja a karácsonyi éneket : «amely Betlehemnek mezejében régen.»

Betlehemnek ez a mezeje már pöttöm korában beléforrt minden hodosi kálvinistába s úgy hozzátartozik a karácsonyához, mint városi emberéhez a fenyő. Most mégis majd bentragadt a gyülekezet ebben a jól ismert sorban. Szerencse, hogy a rag alatt is kuksoltak vénasszonyok, akik nem látnak ide s a kóruson is ott csügg a gyerekek darázfészke, akik nem értik Boda Zoltán tüntetését, s néhány önérzetes férfi derék is által megfordulni. Az énekhang egy-két percre így is elvékonyodott, csaknem odaveszett az aranybetűs bolt alá, hogy aztán annál vastagabban zúgjon fel a «zengett eképen» után a gyülekezet megtalált lelki-egyensúlya. Boda Zoltán odaült a direktor bátyja mellé.

Zoltán ezt az általános hökkenést alig vette észre, legföljebb a bátyja kínos s mégis boldog zavarát, s azon volt, hogy ne aggassa őt az éneklésben. Széttékintett a karácsonyát ünneplő falu fölött. Majd mindenkit ismert, kit szavából, kit híreből. Megütődött. Mi az, a sor végét már nem cifrázzák hosszú kacskaringók? Meghalt az öreg Varga, a hosszúéletű kurátor, s vele a privilégium. A legöregebb Horváth Sándor helyén Hamar István nyomja az éneket. Lám egész elkél az öreg helyett, pedig Zoltán emlékezetében még mint derék ötvenes élt. A harmóniumot is megfegyelmelték, már nem áll ki belőle a szusz, mint Bordás idején. Hova lettek az ő hús-zacskóban tartott szemei? A fiatal rektor megdere sedett s a kis tanítócska, akinek a Karacsóner lány, a Feri ideálja, a galambos leveleket küldözgette, pocakos házasember. A molnárné is áttepedett az intelligencia asszonyai közé, persze a lánya révén. Kár hogy a kis Zsófikán kezd mutatkozni az anyja gonosz arcvágása s a keble is sürgeti, hogy hamar férjhez menjen. No csillogtatja is a karika gyűrűjét, amíg az orrát fújja. Hová pislog ez a lány? Csak nem Horváth Lacié az a kerek fej a jegyző-Lajcsi mellett. Úgy-úgy, Horváth Laci hiszen te csak tegnap jegyezkedtél el Zsófikával s az életfogytiglani körorvossággal. Az meg ki ott? Csak nem a legkisebb papkisasszony? Milyen csinoska lett. Amikor Zoltán utolszór látta, még lenn ült a kisiskolások közt. S az? . . .

Igen, végre Horváth Ilonkát is észre kellett vennie. Szegény Pákozdy né. Milyen más volt ő a természetmutató, sudár háziruháiban, a ruhaújjból kibugyanó karjával, amint a diófának támaszkodott s kacagta, hogy Róna Teri nem ismeri meg a hagymát. Most valami cifra rájeroskalap ül a fején, s csüggedt és hamis előkelőség az arcán. Az aranybetűk alatt harsogó gyülekezetben csak neki van bundája s úgy kell viselkednie, mint az egyetlen bundás nőnek, aki a Pákozdy bérlő felesége. Ebben a templomban minden szem azzal villog rá, ni a Horváth Ilonka s neki be kell bizonyítani, amit négy éve bizonygat, hogy ő Pákozdy György felesége s egy sárosmegyei nemesi címer függ az ebédlőjünkben. Szegény Ilonka. Vajjon emlékszik-e arra a Szilveszteréjtszakára, amikor a vénasszonyok szállingózásában beérte őt, villant át Zoltánon s akaratlanul is oldalt húzódtott, hogy a tekintete sugarát elfoghassa.

Az iskoláslányok padja föl pattant s a pillantások mint galambraj, melynek búzáat hintettek, a papí kapu felé rebbentek. Volt mit nézni! Az öreg pap nem egyedül jött, a balján taláros, derék fiatalember; bő sörényű, pirosarcú. Melle zengő hangot ígért s nagy barna szemei a havat is megolvasztották volna. Olyan volt, mintha Mányoki festette volna, papruhás kuruc vezér.

— A vendég-pap, — súgtak össze, akik hallották már az ujságot, volt, aki el is mosolyodott: hírlétt, hogy az öreg pap szeretné vejéül s utódjául. A lányok szeme is kirebbent a zsoldár fölül s egy perc alatt úgy megszívta magát ezzel a taláros Herkulesssel, hogy attól fogva az ő képe káprázatát látták a zsoldár agyas kottái helyén.

Zoltán nem számított erre a karácsonyi vendégprédikációra s még kevésbé arra, hogy a vendégpap Csanádi Gábor legyen. A két férfi megkerülte az úrasztalt s betelepedett a faragott székbe, a szószék alá. Az öreg pap idő előtt elnyűtt férfi volt. Ötven néhány éves s már botra támaszkodott, annyira elővette a reuma. Deres halántéka alatt vastag ér kanyargott. Még erőltette az énekszót, föl-fölrántotta a fejét, úgy lökte ki a szótagokat, de megcsukló hangja elveszett a Gáboréban, mint fűrész nyikorgása a vízesés zajában. Gábor igazi papnak szabott ember volt. Valami egész önálló, de annál méltóságosabb ritust vitt minden mozdulatába, még a lecsúszó talárt is úgy rándította feljebb a vállán, hogy szinte jelezte, én most talárban vagyok. Az imakönyvet és a szentírást áhítatos-gondosan helyezte le a padra, egy-két percig ott nyugtatta rajta a gyönyörű, ovális körmű ujjait, mintegy mutatva, ez az én váram és erőm. Eleinte alkalmazkodott a gyülekezet énekéhez. Majd pajtáskodó könnyűséggel fölé került, észrevétlenül irányította, s megtöltötte szokatlan melegséggel. Az emberek boldogan érezték ezt a hangjaik fölé kerekedett férfihangot, mint egy jókedvükben választott fejedelem kacagását. A felálló énekre még a rideg templomfalak is összerendeztek, megéreztek, hogy új úr lépett a boltok alá. A felálló énekbe mindenki beleereszti a maga orgánumát s most mégis úgy hatott, mintha csak Gábor énekelne s a gyülekezet messze mögötte döngicsélné az «az Istennek szent angyala» jólismert dallamát. Amikor fölállt s az utolsó sor alatt lassan a szószékre sétált s az imádságos könyve fölött mély, hangtalan imába merült, mintha megsötétedett volna a templom, annyira hiányzott belőle a Gábor hangja.

A Csanádi Gábor prédikációja egészen más szabású volt, mint az öreg pap zilált, tudósokkal vitázó, mondattördelő, elvont monológja. A Lukács evangéliuma alapján beszélte el Krisztus születését, s a pásztorok történetét. De olyan részletesen és szemléltetően, mintha csak a Korocsoner kocsmában lett volna az a jászol, amelyben a kis Jézus feküdt s a pásztorokat is az ormándi határból küldték volna át Isten angyalai. Még ilyenfélét is mondott: «Az öregebbek bizonyára emlékeznek arra az időre, amikor ennek a községnek a határában is nagy birkanyájak legelésztek. Ezeket éjtszakára sem hajtották be, a pásztorok ott maradtak a birkáik mellett, kint aludtak a csillagos ég alatt. Ilyen pásztorok voltak azok is, akikről a biblia szól». Ez persze fölös beszéd volt, mindenki tudta mi a pásztor s hogy a biblia nem egy gyapjúnyíró telep alkalmazottairól beszél, de azért jólesett a fülnek a sok ismert, konkrét részlet. Ezeket el lehetett képzelni, nem úgy mint az öreg pap elvont vitáit s a beszédje is olyan volt, mintha egy patak folyt volna át a templomon, hol játékosan szikrázva, hol sötéten megzúdulva.

Zoltán az öreg papot figyelte, aki bólogatva hallgatta ifjabb társát, mintha nem is őt pipálnák le a tulajdon gyülekezete előtt, s ez nem is verseny volna, amelyben a százfejú zsüri réges-rég a fiatalság pártjára állt. Nem, az öreg pap nem irígy hisztrio, akit megöl az ifjabb sikere.

Ő örül, hogy az Isten igéjének új hirdetője támadt s az ép itt tehet tanúságot a hodosi gyülekezet előtt. Kissé talán magvatlannak s külsőségesnek tartja a szentbeszédet, de ezt magának sem vallja be, mert hátha ez a vélemény is az irigység kísértése csak. A szent beszéd jó, a gyülekezet csupa fül, mindenki láthatja, hogy e fiatalember igazán tehetséges. Különben is a veje lesz, a kisebbik lányát veszi el, a kedvencét.

Zoltánt előntötte a részvét. Megtudta volna ölelni ezt a hajdan gyűlölt embert, aki ha több tisztességgel is, de épúgy kipottyant a szószékből, mint az ő apja, s minden «igazi tisztelendő». Oldalt tőle Boda János ült; komoly férfiarcát állhatatos figyelem árnyalta még sötétebbre. Mit vár ez a sokat hányt ember a Gábor pásztoraitól, akik már annyira pásztorok, hogy a birkaszag is érzik rajtuk, de még mindig csak az újfajta, angol-prédikációs módszert, az ifjú pap kellemes hangját és kielégült hiúságát szolgálják, s nem Boda Jánost, aki ezen a karácsonyon arra az angyali üzenetre kíváncsi, amely neki a direktornak és főlzarvazott férjnek is megjelöli a jászolt és a gyermeket, Boda Zoltán addig nézte ezt a komoly férfit, amíg felforrt benne a vér. Olyasfélét érzett, amelyet az öreg pap érezhetett volna a faragott székből, ha lett volna hozzá bátorsága. A sonki rivalitás új lobot vetett. Csanádi Gábor, hogy mered elvenni a nyájamat? Arról a jászolról én beszélhetnék s ez a Boda János az én emberem. A gyülekezet kallódói közt én vagyok a pásztor!

(Folyt. köv.)

Németh László.

IMÁDSÁG A CSÖNDHÖZ.

Ó ezerarcú csönd, ki mindig más vagy,
 Más a nyáresti kert verbénái s violái között,
 Illattól elaléltnak s borzoltan a szél kezétől,
 És más a viráglalan sziklatetőn, hol a néma,
 Nagy hegyi varjak élnek tebenned egyedül,
 És újra más két ember szavai között, ziháló,
 Szóbilincsbe vetett szíveket szabadító csönd, —
 Ó ezerarcú csönd és mégis egy mindig, örökre,
 Amelynek nyugalmas öléből hulltunk
 A zajnak kegyellen karói közé, s ki egykoron
 Majd újra felveszel két ringató karodba:
 Nyisd meg nekem magad, engedd, hogy érteni tudjalak egészen,
 Zengess meg nekem szent csodáidat, —
 Mert tebenned él a bölcseségnek magva,
 Szépségnek híme, minden gyönyörűség,
 És áldott, akit te szemedbe nézni engedsz...

Lelkes Éva.